

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата економічних наук

Масюк Юлії Олегівни

на дисертаційну роботу Кошової Богдани Романівни

на тему: «Соціально-економічний розвиток туристичної

інфраструктури», представлену на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та

управління національним господарством

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Значна флуктація соціально-економічних показників збільшує ризики виникнення негативних явищ у економіці країни. Диверсифікація народногосподарського комплексу із урахуванням розвитку туристичної сфери мінімізуватиме негативний вплив економічних коливань. Приваблюючи в'їзні туристичні потоки генеруються валютні надходження не лише у підприємства сфери туризму та обслуговування, а створюючи мультиплікаційний ефект відображаються у суміжних сферах діяльності. Практика свідчить, що наявність значних рекреаційних, природних чи історико-культурних ресурсів в середині держави не гарантує швидкого зростання туристичного руху. Доступність, якість сервісу та безпека відіграють чи не найважливішу роль у розвитку сфери туризму, реалізація котрої можлива за наявності високорозвиненої туристичної інфраструктури.

Більшість вітчизняних та іноземних вчених досліджує феномен туристичного руху, передумови його становлення та функціонування відокремлено від соціально – економічного розвитку не враховуючи інфраструктури, як з'єднуючої їх ланки. Зважаючи на важливість наукового дослідження та необхідність поглибленого його аналізування дане питання залишається вкрай актуальним.

На актуальність теми дослідження вказує використання матеріалів дисертаційної роботи при виконанні науково-дослідної роботи кафедри туризму Національного університету «Львівська політехніка» «Методологічний інструментарій розвитку туристичної інфраструктури та формування умов пріоритетності внутрішнього туризму» (номер державної реєстрації 0117U007565) (акт впровадження від 28.12.2017р.).

Таким чином, розглянуті автором теоретичні і прикладні положення із аналізування та прогнозування соціально-економічного розвитку з врахуванням впливу туристичної інфраструктури є актуальною проблемою сьогодення.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз дисертаційної роботи свідчить, що на всіх етапах дослідження Кошова Б.Р. застосовувала широкий спектр наукових методів дослідження, а саме: узагальнення, порівняння, аналогій, систематизації, абстрагування, конкретизації, аналізування та узагальнення. З метою дослідження зміни аналітичних показників - кореляційно-регресійний та графічний аналіз, метод кластеризації, факторний аналіз, метод найменших квадратів, широко застосовуються методи економіко-математичного моделювання та прогнозування. В усіх розділах міститься графічне та табличне відображення даних.

Позитивним у дисертації є те, що автором проаналізовано великі об'єми статистичної інформації з метою виявлення тенденцій зміни соціально-економічних показників та встановлення напрямку розвитку туристичної інфраструктури, встановлення їх взаємозалежності. Емпіричним підґрунтям дослідження стали дані Державної служби статистики України та статистичних управлінь Львівської, Івано-Франківської, Волинської, Рівненської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької областей, дані Світового банку, Міністерства інфраструктури України, Всесвітнього економічного форуму, Всесвітньої організації подорожей та туризму,

Інтернет-ресурси та законодавчо-нормативні акти України. Автором опрацьовано 155 літературних джерел з метою розкриття теми наукового дослідження.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та представлених пропозицій визначається правильно обраним методологічним підходом, всебічним використанням емпіричних даних, а також підтверджується результатами апробаційного характеру – конференціях та опублікованих основних положень і рекомендацій у фахових виданнях, у тому числі у виданнях, які входять у науко метричні бази даних.

Дисертаційна робота Кошової Богдани Романівни є завершеним науковим дослідженням, мета якого відповідає обраній темі дослідження. Об'єкт та предмет дослідження визначено правильно. Зміст сформульованих наукових завдань логічно узгоджений, їх кількість є достатньою для розкриття обраної теми дослідження. Результати отримані автором самостійно. Висновки, котрі наводяться в кінці дисертації, є узагальненням досліджень та основою для формування практичних рекомендацій.

Викладене вище свідчить про обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, що викладені у дисертаційній роботі Кошової Б.Р.

Наукова новизна і практична цінність одержаних результатів

У дисертаційному дослідженні автором сформульовано концептуально нові наукові положення та висновки, що мають важливе теоретична та практична значення, зокрема:

– Запропоновано модель оцінки перспективних показників соціально-економічного розвитку, котра ґрунтується на зважуванні лінійної, поліноміальної та степеневої залежностей, котрі відповідно відображають однакову тенденцію, певні збурення та розвиток тенденції у майбутньому. Для врівноваження отриманих рівнянь застосовано вираз що дає змогу

спрогнозувати зміни макроекономічних показників з урахуванням багатьох сценаріїв їх перспективної динаміки (с. 13-14 автореферату та с. 141-147 дисертації);

– Уточнено сутність поняття «інфраструктура», яке на відміну від існуючих доповнено ієрархічною структурою елементів макро-, мезо- та макрорівня (с. 6-8 автореферату та с. 67 – 72, с. 73 рис. 1.3 дисертації) .

– Запропоновано метод оцінювання взаємозалежності динаміки туристичних потоків від кількості об'єктів інфраструктури, який передбачає виявлення за допомогою застосування кореляційно-регресійного аналізу чинників впливу на ці показники (с. 13 табл. 2 автореферату та с. 174-175 табл. 3.9 дисертації)

– Автором розроблено інструментарій для визначення рівня вагомості впливу туристичних потоків на формування соціально-економічних чинників (с. 11 автореферату рис.4 та с.131-134 дисертації).

– Удосконалено методику оцінювання соціально-економічного розвитку території із урахуванням впливу розвитку туристичної інфраструктури (с.10 автореферату та с.131-132 дисертації), що дозволило зробити висновки про високий рівень впливу загальних туристичних потоків на макроекономічні показники.

Результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Економіка підприємств в туристичній сфері» для студентів ОКР «бакалавр» спеціальності 242 «Туризм» (довідка № 67 – 01 – 2102 від 29 грудня 2017р.) та «Інфраструктура туризму» для студентів напряму підготовки 6. 140103 «Туризм» (довідка № 67 – 01 – 2102 від 29 грудня 2017р.) Національного університету «Львівська політехніка» кафедри туризму.

Крім того положення дисертаційної роботи використовуються у діяльності Департаменту розвитку управління туризмом Львівської міської ради (довідка №4 – 2702 – 168 від 29 грудня 2017р.) та туристичною компанією ТзОВ «Чудо Тур» (довідка № Вих 95 від 27 грудня 2017р.).

Структура і зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Основним результатом наукового дослідження Кошової Б.Р. є удосконалення та удосконалення існуючого та розроблення нового теоретичного, прикладного та методичного інструментарію аналізування і прогнозування соціально-економічного розвитку туристичної інфраструктури.

Дисертаційні робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінку. Основний зміст роботи викладено на 166 сторінках. Дисертаційна робота містить 23 таблиці, 54 рисунки, список використаних джерел із 149 найменувань та 8 додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету та основні завдання, об'єкт, предмет, методологічну та інформаційну базу дослідження, розкрито наукову новизну отриманих результатів та охарактеризовано їхнє практичне значення, наведено дані про апробацію результатів дослідження, кількість публікацій, структура та обсяг роботи.

У першому розділі «Теоретичні та прикладні основи соціально-економічного оцінювання туристичної інфраструктури» розглянуто економічну сутність поняття «соціально-економічний розвиток» (с. 39-40 таблиця 1.1), встановлено стимулюючу роль туристичної інфраструктури з метою подальшого економічного та соціального зростання (с. 76-84). Уточнено роль критичної інфраструктури (с. 69) та ієрархізовано компоненти різних рівнів інфраструктури у забезпеченні функціонування туристичної сфери (с. 70-74). Визначено концептуальні засади соціально-економічного розвитку із врахуванням туристичної інфраструктури (с. 76) котрі дають підстави стверджувати, що концептуальною основою її формування в системі забезпечення соціально-економічного розвитку є обставини об'єктивної реальності, які склались під впливом низки загальних економічних законів.

У другому розділі «Аналізування та оцінювання соціально-економічного розвитку туристичної інфраструктури» здійснено аналіз сучасного стану соціально-економічного розвитку України та її західних областей зокрема. Виявлено тенденції випередження останніх макроекономічних показників аналізованого регіону над загальнодержавними, а саме: темпів приросту регіонального продукту (с. 89), обсягів прямих іноземних інвестицій (с. 100-101), роздрібного та оптового товарообороту (с. 96-97), динаміки прийняття в експлуатацію житла (с. 98). Проведені у дисертаційній роботі дослідження вказують, що позитивна динаміка макроекономічних показників не позначилась на рівні життя громадян, адже рівень оплати праці (с. 93-94) залишається найнижчим в Україні, а динаміка безробіття – найвищою (с. 91). Важливе наукове та прикладне значення має запропонований метод дослідження факторів, які впливають на динаміку туристичного розвитку кожної із аналізованих областей (с. 121- 127). Особливої уваги заслуговує методика оцінювання впливу туристичної інфраструктури на соціально-економічний розвиток (с. 128 – 132), у процесі здійснення якої було виявлено, що туристичні потоки сильно впливають на формування показників соціально-економічного розвитку (с. 129). У дисертації запропоновано метод рангів вагомості впливу динаміки розвитку туризму на інші галузі та показники соціально-економічного розвитку (с. 134).

У третьому розділі «Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку туристичної інфраструктури» дисертанткою запропоновано сценарний метод планування, котрий дає змогу передбачити перебіг подій у майбутньому, ґрунтуючись на врахуванні змін у соціально-економічному середовищі (с. 137-139). Враховуючи моделювання сфери у дисертаційній роботі розроблено модель оцінювання перспективних показників соціально-економічного розвитку, котра ґрунтується на зважуванні ліній тренду (с. 140-146), котра дала змогу прогнозувати значення сукупного валового продукту західних областей України до 2024 року та

перспективну динаміку середньомісячної заробітної плати. Доказовою базою необхідності розвитку туристичної інфраструктури послужили дані Світового банку демонструючи значний впливу туристичної сфери на формування ВВП країн колишнього соцтабору (Хорватії, Сербії, Боснії і Герцоговини, Болгарії, Польщі, Грузії, Російської Федерації, Литви, Латвії) та лідера туристичних послуг – Туреччини (с.156 – 167).

Запропонована метод оцінювання взаємозалежності динаміки туристичних потоків від кількості об'єктів інфраструктури (с. 174 - 175) дозволив здійснити прогнозування динаміки кількості туристів у перспективі (с. 176) та встановлення перспективної динаміки об'єктів туристичної інфраструктури до 2021 року (с. 178).

Завершується робота розгорнутими висновками, які відповідають змісту роботи, є логічними, конкретно і стисло висвітлюють основні наукові результати.

Загалом можна вважати, що дисертація є закінченою науковою роботою, в якій отримані нові наукові результати, що мають теоретичну та практичну цінність. Обрана дисертантом структура дозволила всесторонньо дослідити предмет дисертаційної роботи. Дисертація Кошової Б.Р. характеризується цілісністю, єдністю та логічним викладом її змісту.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій.

Основні положення та результати, сформульовані у дисертації, опубліковані у 29 наукових працях, з них 5 статей у наукових фахових виданнях України, із яких 2 у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, 3 статті у виданнях, що включені до наукометричних баз даних та 3 статті, які додатково відображають наукові результати дисертації. За матеріалами науково-практичних конференцій опубліковано 18 тез доповідей. Загальний обсяг публікацій - 6,1 друкованих аркушів, з них 5,86 належать автору/

Наукові публікації у повній мірі висвітлюють найважливіші аспекти дисертації та розкривають основний зміст дослідження. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає встановленим вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Дискусійні положення та зауваження дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи результати дисертаційної роботи та не заперечуючи їхню важливість та оригінальність, слід відмітити окремі дискусійні моменти та висловити зауваження стосовно роботи Кошової Б.Р.:

1. У роботі зазначено складові туристичної інфраструктури (с. 65), корі було б доцільно доповнити елементами з точки зору впливу підприємницьких структур на їх формування.

2. Здійснюючи аналізування поняття туристична інфраструктура (с.64-66) доцільно було б зосередити увагу на теоріях регіонального розвитку та яким чином вони повпливали на формування інфраструктури, туристичної зокрема.

3. У підрозділі 2.1 проведено аналізування соціально-економічного розвитку на прикладі України та західних областей зокрема. Доцільно було б обґрунтувати чому саме для порівняльного аналізу було обрано Львівську, Івано-Франківську, Волинську, Рівненську, Закарпатську, Чернівецьку та Тернопільську області.

4. У підрозділі 2.2 «Аналізування розвитку туристичної інфраструктури» (с.106) доцільно було б вказати динаміку темпів росту туристичних потоків в Україні та аналізованому регіоні для встановлення тенденцій їх розвитку.

5. Відображаючи динаміку у Львівській області до загальної їх кількості у західних областях України за період від 2000 до 2016 рр., % (с. 119, рис. 2.28) автору необхідно було пояснити та обґрунтувати результати відображені на рисунку.

Проте, зазначимо, що наведені у відгуку дискусійні положення не занижують рівня наукової новизни та практичного значення проведеного дослідження Кошовою Б.Р.

Загальний висновок

Дисертація є завершеною, самостійною підготовленою науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливу наукову проблему, яка полягає у соціально-економічному розвитку туристичної інфраструктури.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до кандидатських дисертацій.

В цілому дисертаційна робота «Соціально-економічний розвиток туристичної інфраструктури» відповідає вимогам МОН України до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема пунктам 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013р.), а її автор Кошова Богдана Романівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент,

кандидат економічних наук,

асистент кафедри туризму

Львівського національного

університету ім. Івана Франка

Підпис засвідчую:

Вчений секретар

Григорук
Григорук

Масюк Ю.О.
Грабовецька О.С.